

intentava ser present en iniciatives vinculades a la cultura del país. Prova d'aquest fet és l'interès que mostrava per ser delegat de la Institució de les Lletres Catalanes, ja el 1938, o subscriptor de la flamant revista *Serra d'Or*, a principis de la dècada de 1960. Tot i que no s'esmenta específicament a la correspondència, també cal fer palesa la seva intervenció als Jocs Florals a l'exili o a la fundació de l'Anglo-Catalan Society.

Els apèndixs són tres: el primer reproduceix les felicitacions de Nadal enviades per Gili i la seva dona, Elizabeth MacPherson, entre 1961 i 1973, i dues de Foix als Gili de 1943-44 i 1944-45, amb poemes aleshores encara no recollits en volum. El segon apèndix es titula «Foix en anglès» i presenta l'original i la traducció anglesa, deguda a Gili, de «Declamava jo tot sol mentre abocava cabassades de sal a la bóta» (1947). I el tercer, «Recepció de *Sol, i de dol*», inclou un díptic que el llibrer Joaquim Estrems va publicar amb la recepció «primeríssima» del volum.

L'epistolari constitueix un valuós document de primera mà per il·luminar les relacions entre dos intel·lectuals amics en uns anys crucials, la trajectòria de tots dos i, alhora, la tasca editorial de Gili. El llibre, una iniciativa de la Fundació J. V. Foix, s'inscriu en el seu esforç per difondre la personalitat i l'obra de l'escriptor i és digne de tots els encomis. Per bé que l'epistolari no és gaire nodrit, el lector podrà trobar-hi una bona font documental d'aquells anys de reclusió intel·lectual catalana, dins i fora de les nostres fronteres.

L'humor constructiu. Vindicació de la Colla de Sabadell

GEMMA BARTOLÍ MASONS

Universitat Autònoma de Barcelona

gemma.bartoli@uab.cat

FOGUET & GASSOL (2020): Francesc Foguet i Olívia Gassol (eds.), *L'humor constructiu. Vindicació de la Colla de Sabadell: Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat; «Biblioteca Serra d'Or» 513.

Entre moltes altres efemèrides, algunes de les quals es van celebrar —el centenari del naixement de Joan Brossa o de Teresa Pàmies, per exemple— i d'altres van ser oblidades —com ara el 150è aniversari de Víctor Català—, l'any 2019 va ser també l'any de la Colla de Sabadell.¹ Feia cent anys que aquell grup encapçalat per

1. En ressegueix detalladament tots els actes i vindicacions Anton Carbonell, del Col·lectiu Pere Quart, al número anterior de la revista: vg. Anton Carbonell, «Any Colla de Sabadell 2019», *Llengua & Literatura*, 31 (2021), ps. 223-237.

Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols iniciaven les primeres accions performatives des del campament de la Font del Saüc: la icònica imatge de la barra de pa travessada amb un bastó marcava el tret de sortida d'un grup que s'acabaria convertint sens dubte en «un dels projectes culturals i literaris més irreverents, iconoclastes i innovadors apareguts a les lletres catalanes», tal com expliquen Francesc Foguet i Olívia Gassol, els curadors de l'edició, al pròleg del llibre.

Va ser en aquest context de commemoració que es va dur a terme, els dies 4 i 5 d'octubre, un simposi al Casal Pere Quart de Sabadell —com no podia ser d'altra manera—, que ha donat forma a un volum d'estudi centrat en el concepte d'un humor significativament titllat de constructiu.² No es pot dir que els organitzadors no tinguessin en compte la varietat, d'edat, de gènere i de procedència, a l'hora d'organitzar les comunicacions. De fet, tot i el predomini d'homes —encara hi ha feina a fer, en aquest sentit— i la preponderància de les aproximacions científiques davant les més divulgatives, hi ha la voluntat manifesta de recollir diverses perspectives al voltant d'un mateix grup i de relligar, també, els diferents àmbits que abastava: literari, periodístic i d'actuació cultural. Però, per sobre de tot, hi ha el propòsit de trencar els tòpics i mites que els han acompanyat al llarg dels anys, sovint sorgits arran del seu humor anticonvencional i polèmic, i de donar a conèixer l'obra dels tres membres de la Colla i, en especial, d'Armand Obiols. En efecte, el seu nom és el que ocupa més intervencions —tres de les deu que recull el volum, per dues de Trabal i dues d'Oliver, mentre que la resta són més genèriques—, perquè literàriament és la figura més desconeguda i consegüentment la més necessària de reivindicar.

Abans de res, les dues primeres aportacions aprofundeixen en els orígens sabadellencs del grup i en les polèmiques fundacionals. Així, Joaquim Sala-Sanahuja, després d'una autocrítica inicial per haver contribuït a la creació de certs tòpics que ara es proven de redreçar, vol incidir en el localisme de la Colla en el que llavors era una ciutat-fàbrica sorgida amb la industrialització, i en com això es plasma en la seva obra, a més de la nova personalitat de base —en terminologia de l'antropòleg Abram Kardiner— que es forja. D'altra banda, a part del resseguiment de tot un seguit de noms i trajectòries del mateix cercle, algunes esteles de les quals encara perviuen, és interessant la proposició que Sala-Sanahuja defensa: més enllà de l'aspecte avantguardista que ha estat assenyalat a bastament, cal ressaltar la voluntat de «realisme absolut» que dominava la poètica d'aquests autors.

I pel que fa a les polèmiques, Marc Comadran ens parla de l'acostament i distanciament de la Colla de Sabadell respecte a d'altres grups i escriptors del mateix camp cultural local en els seus anys inicials. Així, incidint altre cop en els orígens locals del grup, en ressegueix la seva formació al voltant del *Diari de Sabadell* i el pes de l'Escola Pia, ben visible també al documental que es va fer en

2. Per a una crònica de la trobada, vg. Pep Sanz, «Simposi La Colla de Sabadell. Joan Oliver, Francesc Trabal i Armand Obiols (Sabadell, 4 i 5 d'octubre de 2019)», *Estudis Romànics*, vol. 43 (2021), p. 605-606.

ocasió del centenari, *Estem voltats de pocavergonyes*,³ a més d'altres espais clau i institucions d'aquest primer període. Les polèmiques i els allunyaments no neixen sinó de les diferents concepcions d'entendre la tradició, els referents internacionals i el paper d'altres disciplines —especialment la música—; a més, naturalment, de l'humor i les vinculacions entre art i política.

Tot posant el focus en la figura de Joan Oliver i la seva consolidació com a escriptor és des d'on Anton Carbonell enfoca la tercera intervenció. I ho fa partint de l'homenatge que se li va fer al Romea amb motiu dels seus vuitanta anys, per fer després una anàlisi i resseguir com es va anar formant la seva personalitat, «inconformista i rebel». Així, veiem com es converteix en Pere Quart i en el poeta, dramaturg i activista cultural i polític, autor del que ja avui són considerats clàssics de la literatura catalana contemporània.

En un altre ordre de coses, cal llegir amb atenció l'aportació de Magí Sunyer, que, després de marcar les distàncies de Francesc Trabal, en proposa una avaluació desapassionada. D'aquesta manera, refreda els entusiasmes davant de *L'any que ve* i apunta les mancances que va generar la crisi de la novel·la per a la creació posterior, de les quals el corpus treballà en va resultar perjudicat. A partir de l'exploració de les influències noucentistes i avantguardistes, Sunyer qüestiona també l'antiromanticisme del qual l'escriptor feia ostentació, com es posa de manifest especialment a *Judita* —la novel·la més qüestionada per l'estudiós, que considera que té uns capítols finals «penosos», fruit d'una ocurrència «lamentable»— o a *Vals*, que esdevindrà la culminació de tota la «preparació» anterior: aquesta sí, l'«obra mestra».

El tercer del grup per analitzar treu el cap amb la intervenció «Mite i reconstrucció d'Armand Obiols», a càrrec de Pep Sanz. En aquest cas, després de constatar la singularitat de l'autor respecte als altres, atesa la dificultat —no resolta fins després de la seva mort— de trobar-ne obra publicada, l'estudiós ressegueix els quatre àmbits d'actuació de l'escriptor: poesia, traducció i narrativa, crítica literària i articularisme polític, i, naturalment, acció cultural. Tot plegat, per entendre la (re)construcció social de l'escriptor i conèixer-ne algunes de les influències, gens menors, tant rebudes com exercides.

I encara amb Obiols, Maria Campillo posa el focus en la seva tasca al capdavant de la *Revista de Catalunya*, per arribar a copsar el paper fonamental de la publicació —«un exponent del compromís majoritari dels intel·lectuals amb la continuïtat cultural»— i, doncs, les seves necessàries repeses. En aquest sentit, va descabdellant les diferents etapes de la revista —no oblidem que Campillo ha dedicat, sobretot en els darrers anys, bona part dels seus treballs a l'anàlisi de la literatura de l'exili— i il·lustra el discurs amb fragments o referències a epistolars, en els quals sobresurt el paper de Carles Pi i Sunyer.

3. Veg. Clara Soley (dir.), *Estem voltats de pocavergonyes* [vídeo documental], Ajuntament de Sabadell, Col·lectiu Pere Quart, Institució de les Lletres Catalanes, Comissió 100 Anys de la Colla de Sabadell, Consell Comarcal i Diputació de Barcelona, 2019.

D'altra banda, Antoni Isarch repassa la trajectòria de Joan Oliver, des d'*Una tragèdia a Lilliput* fins a *Vivalda i l'Àfrica tenebrosa*, considerada un dels últims capítols de la seva trajectòria per la baixa qualitat respecte a obres anteriors. El que ve a evidenciar, però, són les «interconnexions» que hi ha entremig, que bas- teixen tota una «poètica de la coherència» que porta a interpretar l'obra d'Oliver des de perspectives i enfocaments diferents però que poden esdevenir tanmateix complementaris.

En aquesta línia, i estirant un fil ja alludit en altres comunicacions, Teresa Iribarren explora l'impacte del cinema en l'obra de Trabal. Així, la intertextualitat torna a prendre el protagonisme, i l'estudiosa posa llum a aquelles relacions tant amb el cinema —mut i sonor— com amb una concepció lúdica de la tradició lite- rària derivada de Jean Cocteau, d'un grau tan elevat de complexitat que, a més de passar inadvertits per a la majoria dels lectors actuals, també ho van ser per als seus mateixos companys del grup.

Per acabar les aproximacions focalitzades en un autor, Aïda Ayats torna a parlar d'Obiols; en aquesta ocasió, de la seva faceta d'articulista i la seva vincula- ció amb el món polític. D'aquesta manera, s'allunya una mica del camp literari per abastar el món periodístic i, inevitablement, també el context històric i cultu- ral del moment i traslladar-lo fins al present. I ho fa per constatar la vigència dels seus escrits i reivindicar així mateix, a través de la figura d'Obiols, una qüestió nacional encara irresolta.

Finalment, seguint amb els vincles amb l'actualitat, Antoni Dalmases fa una comunicació a mode de cloenda, d'un to molt distès, quasi de manifest i sens dubte gens acadèmic, per mostrar la pervivència de tota la tasca del grup per revi- far la cultura catalana. Això mateix ja basteix un argument prou sòlid per reivin- dicar la Colla: ells van fer que la seva ciutat fos més viva i més culta que anterior- ment, i, el que és més important, amb humor, ironia i provocació, van aconseguir escampar aquesta idea pel país.

Comptat i debatut, és aquesta actitud la que es pretén reivindicar amb el pre- sent volum, amb aquesta aproximació calidoscòpica —amb intervencions enfoca- des des de perspectives biogràfiques, intertextuals, historicistes i fins i tot políti- ques— a un col·lectiu que, més enllà dels sabadellencs, va trasbalsar tota una cultura nacional. Amb les paraules com a armes, a la manera del poema visual brossià, el grup va aportar una nova manera de mirar el món —significativament l'editorial que funden s'anomena *La Mirada*—, i el recull de les intervencions, entre acadèmiques i divulgatives, ajuda a tornar a posar a la primera línia la seva tasca i a actualitzar-ne algunes lectures. És inútil tornar al debat sobre els noms que encara cal reivindicar: el panorama literari català està ple d'autors que hem de redescobrir i una de les millors maneres de fer-ho és amb unes aportacions de pes i de rigor com les que es poden llegir en aquest volum. Al capdavant, també per a això serveixen les commemoracions.